Luovien alojen työryhmä

Teollisuustaiteen Liitto Ornamon huomioita ja kehittämisehdotuksia

1 Laajempi käsitys luovista aloista

Haastamme laajentamaan luovien alojen määritelmää
Luovien alojen joukkoon ja maabrändiä kasvattamaan on otettava laajasti mukaan kaikki luovat toimijat. Näin suurempi joukko itsensä työllistäviä toimijoita hyötyy tukitoimista ja näkyvyydestä sekä pystyy yhteishankkeissa kehittämään kansantaloutta kasvattavia innovaatioita. Luovan alan toimijoiden entistä parempi luokittelu parantaisi myös tilastotietojen vertailukelpoisuutta. Voisi olla myös hedelmällistä tarkastella luovien alojen haasteita osana aineettoman arvon tuottamisen ytimessä olevien Knowledge Intensive Business (KIBS) -yritysten kontekstia.

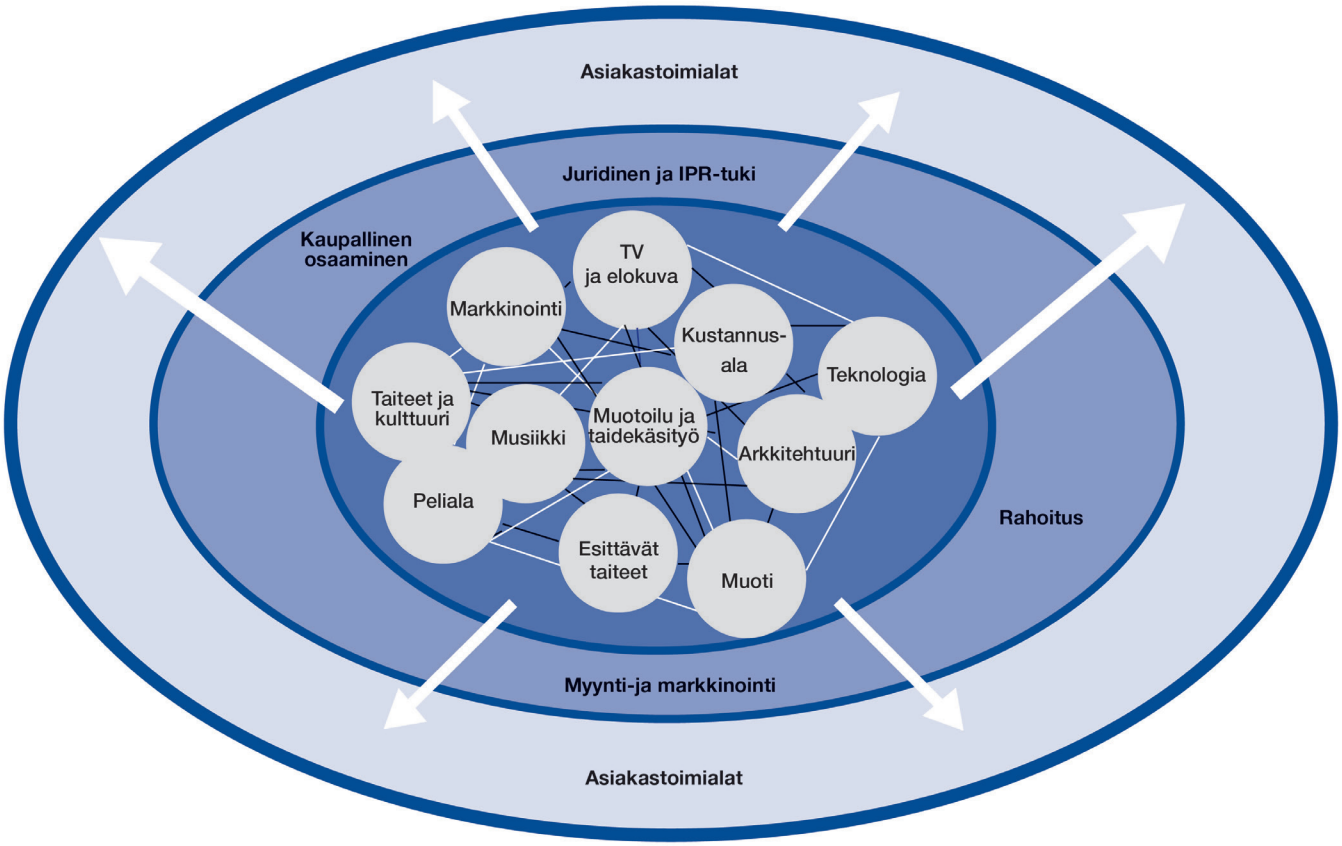

Copyright © 2016 Teollisuustaiteen Liitto Ornamo ry

Toimimalla tiiviimmin yhteistyössä ja hyödyntämällä tehokkaasti rahoitusta ja muuta kaupallista osaamista luovien alojen toimijat pystyvät tarjoamaan parempia palveluja asiakastoimialoille ja kasvattamaan luovien alojen ansio- ja työllisyystasoa

2 Merkittävä kaupallistamispotentiaali esiin

Muotoiluala laajenee kaikille toimialoille

Ornamon vuosittain tuottamien muotoilualan suhdannekatsausten mukaan muotoilualan yritystoiminnan kannattavuus on heikkoa. Kyselyt paljastavat, että ylityöt ja alhainen hinnoittelu ovat muotoilualan vitsauksia. Kannattavuuteen vaikuttaa toki myös alan suhdanneherkkyys ja kilpailun kiristyminen. Taloudellisen kannattavuuden parantaminen onkin alan keskeinen haaste. Toisaalta on syytä alleviivata että muotoiluyritysten tarkastelu antaa kapean kuvan koko alan tilanteesta muotoilun käytön laajentuessa kaikille toimialoille ja eri alojen yrityksiin.

Luova talous perustuu samoille liiketaloudellisille periaatteille kuin muukin talous. Painotamme, että luovalla alalla on itseisarvo myös ilman sen kaupallista merkittävyyttä, mutta luovalla alla piilee myös merkittävä potentiaali kaupallistamisen ja kannattavuuden parantamisen näkökulmasta. Kaupallisuutta ei siis tule nähdä luovuuden vastakohtana, vaan ennen kaikkea työkaluna, jolla parannetaan muun muassa alan ansiotasoa ja työllisyyttä. Luovaa taloutta leimaa usein suunnittelemattomuus paljon enemmän kuin muita aloja. Päätöksiä ei aina nähdä investointien näkökulmasta, eikä markkinointiin panosteta tarpeeksi. Ilmiötä selittää osittain se, etteivät luovan alan ammattilaiset ole, eikä heidän myöskään tarvitse olla, liiketoiminnan ammattilaisia. Luovia aloja ei tunnusteta olennaisena osana kansantaloutta.

Luovan alan vaikuttavuutta tutkittava

Hidasteeksi luovien alojen kasvulle koemme sen, että luovia aloja ei tunnusteta olennaisena osana kansantaloutta. Ehdotamme, että ministeriöissä selvitetään mikä on taiteen, luovien alojen ja kulttuurin vaikutus Suomen talouteen. Selvityksessä on otettava huomioon mitkä ovat suorat vaikutukset ja mitkä laajemmat kerrannaisvaikutukset koko yhteiskuntaan. Vaikutuksia terveyteen, hyvinvointiin, koulutukseen ja laajemmin myös turismin, tuottavuuden, taitojen ja innovaatioiden kasvuun ei ole kootusti saatavilla. Jo nyt on esimerkkejä siitä, että taideala ruokkii kaupallisia luovia aloja kuten peliteollisuutta ja muotiteollisuutta.

Muotoiluyritysten tarkastelu antaa kapean kuvan koko alan tilanteesta muotoilun käytön laajentuessa kaikille toimialoille ja eri alojen yrityksiin.

Esimerkkejä tällaisista selvityksistä löytyy kansainvälisellä tasolla. Esimerkiksi Iso-Britannian Arts Councilin raportin mukaan luova sektori tukee jo 1.68 miljoonaa työpaikkaa Isossa-Britanniassa ja ala kasvaa nopeasti, lähes 10% vuonna 2012. Lisäksi raportti toteaa että ”Monia luovien alojen tuotteita ja palveluita viedään ympäri maailmaa ja ne ovat avainasemassa muokkaamassa maamme kuvaa ulkomailla.”

Vastaavanlaisia selvityksiä luovien alojen vaikutuksesta kansantalouteen on syytä tulevaisuudessa toteuttaa Suomessakin. Ornamo on haluttaessa käytettävissä tutkimuksen tuottajaksi.

Luovia aloja ei tunnusteta olennaisena osana kansantaloutta.

3 Strategisuutta vientiin ja immateriaalisen arvon hyödyntämiseen

Vauhtia vientiin

Tärkeitä osa-alueita Suomen brändityössä ja osaamisen viennissä on siis jätetty käyttämättä. Luovien alojen yrityksiä pitää rohkaista ja tukea viennissä ja kansainvälisessä toiminnassa. Muotoilu- ja taideala tarvitsee ehdottomasti tukea kansainväliseen näkyvyyteen omissa tapahtumissaan, mutta sen lisäksi taidealan näkyvyys ja osallistuminen kaikille vientimatkoille tulisi kartoittaa. Esimerkiksi prosenttitaiteen hankkeissa Suomessa on jo laajaa osaamista ja taiteilijamme voisivat näkyä rakennusalan vientimatkoilla luontevana osana.

Euroopan unionin teollisuusoikeuksien viraston lokakuussa 2016 tekemän tutkimuksen (Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the European Union) mukaan aineettomalla omaisuudella on suora ja positiivinen vaikutus vientiin. Esimerkiksi muotoilua ja mallisuojia hyödyntävien yritysten nettovienti Euroopan unioin laajuisesti oli yli 243 miljoonaa euroa, mikä on yksi korkeimpia lukuja kaikkien teollisuuden alojen välillä.

Aineettoman arvon suojaaminen

Jotta aineetonta arvoa voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti, tulee varsinkin teollisuusoikeuksien osalta kiinnittää huomiota oikeuksien oikeaan ja oikea-aikaiseen suojaamiseen. Erityisesti pienet toimijat tarvitsevat tukea sekä taloudellisesti että neuvonnan muodossa. Tekesin innovaatiosetelit ovat olleet hyvä esimerkki taloudellisesta avustuksesta, joihin tulee myös jatkossa kannustaa.

Suuri haaste liittyy nykyisen immateriaalioikeusjärjestelmän päivittämiseen. Suomen IPR-strategia on uudistettava Suomen kilpailukyvyn turvaamiseksi ja on luotava aineettomaan arvonluontiin perustuva ansaintalogiikka ja ansaintamalli. Luovien alojen yhdenvertaisen kohtelun kannalta on tärkeää, että eri immateriaaliset suojamuodot ovat juridisesti yhtä vahvoja suomalaisessa lainsäädännössä.

Tekijänoikeusluovutuksesta saatavan korvauksen kohtuullisuus on turvattava lailla. Nykymuodossaan tekijänoikeuden rikkomuksista saatu kohtuullinen korvaus on oikeuskäytännössä muodostunut nimelliseksi korvaukseksi eikä vastaa työhön uponneita kustannuksia ja resursseja. Kun tekijänoikeuden rikkomisesta aiheutuvat kustannukset jäävät pieniksi, ei tekijänoikeuden tarkoitus, luovan työn kannustaminen, toteudu lain tarkoittamalla tavalla. Ainoa tapa muuttaa tuomioistuinkäytäntöä on muuttaa tulkinnan kohteena olevaa lainsäädäntöä. Tekijänoikeuslain tulee myös varmistaa, että taiteilijat saavat korvauksen teostensa käyttämisestä eri medioissa.

Immateriaalioikeusjärjestelmän tulisi muun muassa pystyä vastaamaan nykypäivän, erityisesti digitaalisuuden, tuomiin haasteisiin. Esimerkiksi palvelukonseptit, joiden laatimiseksi saatetaan käyttää huomattavia resursseja, eivät usein saa minkäänlaista suojaa, mikä kuitenkin voitaisi toteuttaa esimerkiksi lähioikeuksien ulottamisella koskemaan palvelukonsepteja. Voidaan sanoa, että samat perustelut kuin mitä on käytetty esimerkiksi tietokantojen lähioikeussuojaan pätevät yhtä lailla palvelukonseptointiin. Jotta palvelukonseptien ja digitaalisten palvelujen suunnitteleminen kannattaa tulevaisuudessa, tulisi näillä olla myös lakiin pohjautuva immateriaalioikeudellinen suoja, joka voitaisi toteuttaa esimerkiksi lähioikeussuojalla. Tekijänoikeuslakia tulisi täsmentää sen keskeisimmän määritteen, teoskynnyksen, osalta. Erityisesti muotoilualla
teoskynnyksen ylittyminen ja sitä kautta tekijänoikeussuojan soveltuminen on usein epäselvää, ja tähän seikkaan kaivataan kipeästi täsmennyksiä ja tarkempaa määrittelyä.

Myös verotuksen tulisi kohdella tasapuolisesti eri kulttuurin muotoja riippumatta näiden ilmaisumuodoista. Esimerkiksi digitaalisten tuotteiden kohtelu arvonlisäverotuksessa tulisi olla samankaltainen vastaavien fyysisten tuotteiden kanssa.

Palvelukonsepteille ja digitaalisille palveluille suojaa esimerkiksi lähioikeussuojalla.

4 Työtä ja ansaintaa yhteistyöllä

Kaupalliset toimijat yhteen luovien alojen osaajien kanssa

Luovat alat toimivat hyvin ristiinpölytyksessä, mutta vasta alan ulkopuolisten toimijoiden mukaan saaminen on mahdollistaa laajemmat innovaatiot. Yhteistyöhankkeet toimivat ponnahduslautana useille luovien alojen osaajille. Hankkeisiin kannattaa kuitenkin kehittää yleisesti hyväksytyt käytännöt, jotta luovien alojen ammattilaiset eivät jää vain isompien kaupallisten toimijoiden jalkoihin.

Erityisesti muotoilualla yksinyrittäjyys, yksinyrittäjyys, sivutoiminen yrittäjyys ja freelancer-tyyppinen toiminta on yleistä ja myös luovien alojen keskinäiseen yhteistyöhön tulisi kannustaa. Monella alalla eri luovat alat toimivat jo hyvässä yhteistyössä ja strategisina kumppaneina, mutta tätä toimintaa tulisi myös lisätä. Tiiviimmän yhteistyön kautta luovan alan toimijat voisivat hyötyä toistensa osaamisesta ja toisaalta yhteistyö voi johtaa uusin ideoihin ja innovaatioihin, mikä oikein hyödynnettynä kasvattaa luovan alan toimijoiden ja yritysten arvoa. Tämänkin yhteistyön toteuttamiseksi voidaan laatia yhteistyötä tukevia rakenteita ja toimintamalleja.

Tiiviimmän yhteistyön kautta luovan alan toimijat voisivat hyötyä toistensa osaamisesta.

Luovista aloista lisäarvoa matkailuun ja sisämarkkinoille

-Maabrändin kehittäminen luovien alojen avulla lisää sekä ensisijaisia vierailuja taide- ja kulttuurikohteisiin että tuo euroja matkailualalle jos työmatkailijat käyttävät kulttuuripalveluita

Taide ja kulttuuri vaikuttavat paikallistalouksiin

-Houkuttelee vierailijoita alueelle
-Luo työpaikkoja
-Houkuttelee investointeja alueelle ja tukee jo alueella toimivia yrityksiä
-Uudistaa elinympäristöjä
-Kehittää paikallisia lahjakkuuksia ja lasten ja nuorten taitoja

Hyvinvointi, sosiaalinen osallisuus ja kansalaisuus

- Myönteinen vaikutus ikääntyvän väestön hyvinvointiin
- Lasten ja nuorten osallisuus yhteiskuntaan taiteen ja kulttuurin avulla, jonka kautta on laajempia seurannaisvaikutuksia heidän sosiaaliseen elämäänsä ja kansalaisvaikuttamiseensa.

5 Tarkoituksenmukaista rahoitusta

Tarvetta luovan talouden tukipisteelle

Luovat ja erityisesti taidealat nojaavat usein saatavilla oleviin apurahoihin ja muihin avustuksiin. Apuraha- ja avustusjärjestelmä on ehdottoman tärkeä osa luovia ja taidealoja, jotta taidetta ei tehdä pelkästään kaupallisista lähtökohdista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös edellytyksiä kaupallisen rahoituksen saamiseksi tulisi kehittää. Yksi keskeinen elementti rahoittajien houkuttelemiseksi on arvonluonnin osoittaminen. Mikäli puolueettomilla tutkimuksilla voidaan osoittaa, että luovalla ja taide-alalla voidaan harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa, pystytään tulevaisuudessaan vakuuttamaan potentiaaliset rahoittajat luovien alojen kannattavuudesta sijoituskohteina.

Alan rahoitusinstrumentteja on kehitettävä, mutta toisaalta alan haasteet eivät ratkea yksinomaan rahoitusta lisäämällä, vaan monet luovat tekijät tarvitsevat apua myös käytännön toimintaan. Osittain luovan alan tekijöiden omaa liiketoimintaymmärrystä tulisi lisätä esimerkiksi koulutuksen keinoin, mutta tämä ei vielä yksin riitä. Luovan tekijän tulisi pystyä keskittymään ennen kaikkea omaan erikoisosaamisensa. Yksi keino parantaa luovan toiminnan kaupallista potentiaalia, on luoda toimivia malleja yhteistyölle, jotka helpottavat kaupallisen ja muun ulkopuolisen osaamisen hyödyntämistä luovilla aloilla

Suomessa on jo valmiiksi olemassa poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet oman yritysidean jalostamiseksi erilaisissa yrityshautomoissa ja startup-ohjelmissa. Kilpailu on kuitenkin kovaa ja luovaan yritysideaan perustuvat startup-yritykset jäävät usein ohjelmien ulkopuolelle, sillä yritysideat eivät ole tarpeeksi jalostuneita ohjelmiin haettaessa. Erityisesti muotoilualalla olemme huomanneet, että monet uudet yritykset tarvitsisivat vielä seed-rahoitusvaihetta aikaisemman rahoituskierroksen, jonka avulla yritykset saisivat tukea kannattavan yritysidean jalostamiseksi. Tähän vaiheeseen tarvitaan uusia julkisia rahoitusinstrumentteja, joissa rahoituksen lisäksi tarjotaan konkreettista tukea, ja toisaalta yritykseltä ei vaadita pitkäaikaista toimintahistoriaa tai muita hallinnollisesti raskaita menettelyitä.

Kehitettävä toimivia malleja yhteistyölle, jotka helpottavat kaupallisen ja muun ulkopuolisen osaamisen hyödyntämistä luovilla aloilla.

Tavoitteena hallitun riskinottokyvyn kasvattaminen

Liiketoimintaan kuuluu aina myös tietynlainen riskinotto. Tuotto ja riski ja kulkevat usein käsikädessä ja näin ollen myös muotoilualla tulisi kannustaa hallitun riskinottokyvyn lisäämiseen.

Kaupallisen osaamisen ja ymmärryksen vahvistaminen on keskiössä hyvien investointipäätösten näkökulmasta, mutta toisaalta riskinottokyvyn lisääminen vaatii myös vahvempia tukiverkostoja. Nykyään usea luovan alan yrittäjä ei uskalla omassa toiminnassaan ottaa tarpeellisia riskejä, sillä riski taloudellisen itsenäisyyden menettämisestä on liian suuri.

6 Joustoja sosiaaliturvaan

Yrittäjyyteen kannustava järjestelmä

Taide- ja muotoilualoilla niin kutsutut epätyypilliset työsuhteet ovat jo pitkään olleet hyvinkin tyypillisiä. Ilmiö yleistyy muillakin toimialoilla, mutta yksinyrittäjillä on haasteensa sosiaaliturvajärjestelmässä. Itsensä työllistäjien ja freelancereiden sosiaaliturva ja verotus on saatettava tasa-arvoiseksi palkkatyötä tekeviin verrattuna. Esimerkiksi taiteilijan tulokertymän vuosittaisen vaihtelevuus tulee ottaa huomioon ja luoda verotusta ja sosiaaliturvaa koskeva tasausjärjestelmä kuten urheilijoilla.

Perustulo ja Akavan esittämä yhdistelmävakuutus ratkaisisivat onnistuneessa muodossa toteutuessaan varmasti osan haasteista, mutta luovan alan toimijoiden työmarkkina-aseman kokonaisvaltaiseksi pelastajaksi se ei näkemyksemme mukaan yksin riitä. Lisäksi luovan alan tekijöiden toiminta-edellytyksiä yksityisillä markkinoilla tulee parantaa. Luovan ammattilaisen asema työmarkkinoilla voi vaihdella työntekijästä yrittäjäksi eri toimeksiantosuhteissa. Tätä tilannetta nykyinen järjestelmä ei täysin tunnista ja tue. Työelämän eri roolien vaihtelevuus ei saa aiheuttaa kannustinloukkuja tai esteitä työllistymiselle. Sosiaaliturvajärjestelmä ei koskaan saisi kohdella epäedullisemmin sellaisia henkilöitä, jotka koettavat aktiivisesti parantaa omaa taloudellista tilannettaan, oli kyse sitten apurahojen hakemisesta, työnhausta tai yritystoiminnan harjoittamisesta.

Luovan alan tekijöiden osaamista on syytä pyrkiä syventämään esimerkiksi yrittäjä- ja täydennyskoulutuksen muodossa ja haastaa ammatti-identiteettiä laajemmaksi esimerkiksi taidealan konsultti- tai koulutustehtäviin, alan ammattimaisten pelisääntöjen, kohtuullisten palkkiotasojen ja sopimuskäytäntöjen haltuunottoa ja paremman laadullisen työllisyysprosentin takaavaa koulutuspolitiikkaa.

Tarvitaan alan ammattimaisten pelisääntöjen, kohtuullisten palkkiotasojen ja sopimuskäytäntöjen haltuunottoa ja paremman laadullisen työllisyysprosentin takaavaa koulutuspolitiikkaa.

Kooste ehdotuksista valtion toimiksi

1. Luovien alojen määritelmän tulee kattaa tasapuolisesti ja ennakkoluulottomasti kaikki luovien alojen uudetkin alat.
2. Luovien alojen merkitys kansantaloudelle tulee selvittää ja tunnustaa.
3. Luoville aloille tarvitaan yhtenäiset vientistrategiat ja Suomen immateriaalioikeusjärjestelmän tulee olla kilpailukykyinen.
4. Toimijoiden yhteistyötä toistensa ja ulkopuolisten tahojen välillä tulee lisätä uusien ajatusten ja innovaatioiden synnyttämiseksi.
5. Rahoitusinstrumenttien tulee kannustaa toiminnan kehittämiseen.
6. Sosiaaliturvajärjestelmän tulee tukea monimuotoista ja yritteliästä toimintaa.

Esimerkit ja lähteet

www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Value_arts_culture_evidence_review.pdf

www.thecreativeindustries.co.uk/

www.craftscouncil.org.uk/what-we-do/innovation-through-craft-opportunities-for-growth

www.nesta.org.uk/blog/fusion-effect-how-firms-gain-combining-arts-and-science-skills

directionalthinking.net/crafts-design-and-innovation/

euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/IPContributionStudy/performance_in_the_European_Union/pe

www.cisac.org/Newsroom/News-Releases/Global-royalties-for-creators-reach-record-high-of-8.6-billion

ornamo